

Peale 1920. aasta autonoomiaseaduse täiendamist maaomandi- ja hääloigusseadustega, kuulutati välja esimesed kohaliku parlamendi valimised. Landsting, praeguse nimega lagting, kogunes oma esimesele plenaaristungile 9. juunil, mida nüüd tähistatakse Ahvenamaa autonoomiapäevana. Autonoomiaseadust on revideeritud kahel korral – 1951. ja 1993. aastal.

HEMBYGDSRÄTT – AHVENAMAA KODAKONDSUS

Ahvenamaa kodakondsuse (Åländsk hembygdsrätt) omamine on vajalik järgmistel elualadel:

- omada valimisõigust ja olla valitud kohalikel parlamendivalimistel
- õigus omada ja vallata kinnisvara maakonna territooriumil
- õigus majandustegevuseks maakonna territooriumil

Õiguspiirangud kinnisvara omamise ja valdamise osas on kehtestatud esmäärgiga säilitada maaomand ahvenamaalaste kätes. Kohalik kodakondsus ei tähenda niisiis piiratud õigust maakonda elama asumiseks.

Ahvenamaa kodakondsus omandatakse sünnimomendil, kui vähemalt üks vanematest on Ahvenamaa kodakondne. Saartele ümberasujad võivad omandada avalduse alusel kohaliku kodakondsuse, kui nad on Ahvenamaal elanud vähemalt viis aastat ning valdavad küllaldaselt rootsi keelt. Ainult Soome riigi kodanikel on võimalik omandada Ahvenamaa kodakondsust. Ahvenamaa valitsus (Ålands Landskapstyrelse) võib erandkorras võimaldada kinnisvara omanist ja majandustegevust ka ilma kohaliku kodakondsuseta.

Kodanikud, kes on elanud väljaspool Ahvenamaad kauem kui viis aastat, kaotavad oma kohaliku kodakondsuse.

KEELELISED ETTEKIRJUTUSED

Vastavalt autonoomiaseadusele on Ahvenamaa maakond üheselt rootsikeelne. See tähendab muu hulgas, et Ahvenamaal on ametialaseks keeleks maakonna, valdade ja keskvõimu haldusorganais rootsi keel. Keskvõimu ametkondade poolt Ahvenamaale saadetud dokumendid ja muud aktid peavad samuti

olema rootsi keeles.

Õppekeeleks riiklikes koolides on rootsi keel.

DEMILITARISEERIMINE

Ahvenamaa on demilitariseeritud, mis tähendab, et sõjavägi ei või siin pikemalt peatuda ning et Ahvenamaale ei või rajada sõjalisi kindlustusi. Saarestik on samuti neutraliseeritud ja tuleb seetõttu hoida väljaspool võimalikke sõjastundmusi.

Kui Ahvenamaa aastal 1809 liideti Vene keisririigiga, alustati põhisaare idapoolses osas suure Bomarsundi kindluse ehitamist. Krimmi sõja käigus anastasid Prantsusmaa ja Inglismaa väed kindluse. Sõjale järgnenud Pariisi rahu käigus 1856. aastal Ahvenamaa demilitariseeriti, see kohustus lasus ühepoolselt Vene keisririigil.

Kui 1921.aastal oli Rahvaste Liit lahendanud küsimuse Ahvenamaa riigilisest kuuluvusest, otsustati samuti, et tuleb koostada rahvusvaheline konventsioon. Konventsioonis ratifitseeriti Ahvenamaa demilitariseeritud staatus aastast 1856 ning saarestiku neutraliteet. Konventsioonile andis oma allkirja kümme riiki. Venemaa ei ole 1921. aasta konventsiooni üheks pooleks, kuid 1940. aasta Moskva lepingus ja 1947. aasta Pariisi rahulepingus leiduvad punktid Ahvenamaa demilitariseerimisest, aga neutraliseerimisest

seevastu neis lepinguis ei mainita.

Kõik kodanikud, kes on asunud elama Ahvenamaale enne 12. eluaastat ning omavad Ahvenamaa kodakondsust, on vabastatud sõjaväekohustusest.

AHVENAMAA KOHT MAAILMAS Põhjamaade koostöö

Alates 1970. aastast on Ahvenamaal oma esindus Põhjamaade Nõukogus. Kohalik parlament (lagting) valib oma liikmete hulgas sinna kaks esindajat. Lisaks neile nimetab Ahvenamaa valitsus (landskapsstyrelsen) omalt poolt kaks esindajat, mis moodustabki Ahvenamaa delegatsiooni Põhjamaade Nõukogus.

Ahvenamaa valitsus osaleb samuti Põhjamaade Ministrite Nõukogu töös.

AHVENAMAA EUROOPA LIIDUS

Vastavalt autonoomiaseadusele ei kuulu välispoliitika Ahvenamaa pädevusse, see on kogu riigiga ühine. Kuid vaatamata viimatiõeldule, on Ahvenamaal õigus kaasa rääkida selliste rahvusvaheliste lepete sõlmimisel, mis otseselt puudutavad Ahvenamaad. Autonoomiaseadus ütleb nimelt, et kui Soome sõlmib taolise rahvusvahelise lepingu, peab ka Ahvenamaa parlament selle ratifitseerima, et vastav leping maakonnas jõustuks.

Kui Soome 1995. aastal ühines Euroopa Liiduga, oli niisiis vajalik ka Ahvenamaa parlamendi nõusolek, et maakond samuti Euroopa Liiduga ühineks. Ahvenamaa parlament andis oma nõusoleku peale kahte kohalikku rahvahääletust ning Euroopa Liidu poolt tagatise saamist Ahvenamaa eristaatusele. See maakonda puudutav eriprotokoll, mis on osa Soome ühinemislepingust, ütleb, et Ahvenamaa asub väljaspool Euroopa Liidu maksuruumi, mis tähendab, et maakonnale ei laiene EL käibe- ja aktsiisimaksude direktiivid. Vastavalt protokollile kehtivad Ahvenamaal ka erireeglid kinnisvara ostmisel ja õigusel majandustegevuseks maakonna territooriumil. Lisaks on protokollis noteering Ahvenamaa rahvusvahelisel õigusel põhinevast eristaatusest.

Ahvenamaa andis välja oma esimesed postmargid aastal 1984

AHVENAMAA – EESKUKUJS TEISTELE

Poliitikud, teadlased ja ajakirjanikud kogu maailmast uurivad tihti Ahvenamaa mudelit kui õnnestunud näidet sellest, kuidas lahendada minoriteedi küsimusi. See, mis äratub huvi, on keskvõimu ja Ahvenamaa vaheline võimujaoitus,

selle muutmise võimalikkus ainult vastastikusel kokkuleppel, ahvenamaa kodakondsus ja piirangud kinnisvara omamisel ning valdamisel, samuti võimalus mõjutada rahvusvaheliste kokkulepete sõlmimise protsessi. Ahvenamaad peetakse ainulaadseks, kuna autonoomia on püsinud pikka aega, lahenduseni jõuti ilma relvastatud konfliktita ja Ahvenamaa on nii autonoomne kui demilitariseeritud.

**Ålands
landskapsregering**

PB 1060 AX-22111 Mariehamn
Tel. +358-18-25000 Faks. +358-18-19155
info@regeringen.ax www.regeringen.ax

ÅLANDS LAGTING — AHVENAMAA PARLAMENT

Autonoomia annab ahvenamaalaste õiguse võtta oma siseasju puudutavatel elualadel vastu kohalikke seadusi ning vastutada oma iseseisva eelarvepoliitika eest.Ahvenamaa seadusandlikku kogu ehk parlamenti kutsutakse ”lagting” . Lagting määrab ametisse kohaliku valitsuse – ”Landskapsstyrelse”.

Ahvenamaa autonoomiat regleeritakse Ahvenamaa autonoomiaseadusega. Seda on võimalik parandada ainult põhiseaduslikus korras Soome parlamendi poolt ning ainult Ahvenamaa lagtingi nõusolekul.Muutused võimujaotuses Ahvenamaa ja Soome riigi vahel on võimalikud ainult juhul, kui mõlemad pooled selle ratifitseerivad. Hetkel jõusolev autonoomiaseadus on järjekorras kolmas ning jõustus 1. jaanuaril 1993.

Millistel elualadel võib lagting seadusi kehtestada?

Autonoomiaseaduses on üles loetletud kõik elualad, kus Ahvenamaal on õigus oma kohalikke seadusi vastu võtta. Neist tähtsaimad on:

– haridus, kultuur ja muinsuskaitse

– tervishoid ja keskkond

– majanduselu edendamine

– maakonnasisene liikluskorraldus

– valdade halduskorraldus

– politsei, postiteenused, raadio ja TV

Need elualad on Ahvenamaal korraldatud sarnaselt iseseisvale riigile– on olemas oma seadused ja haldusüksused.

Millised elualad kuuluvad Soome keskväimu ametkondade kompetentsi?

Nendel elualadel, mis pole Ahvenamaa võimude pädevuses, kehtivad Soome maismaaga ühised seadused. Näited sellistest elualadest on:

– välispoliitika

– suurem osa tsiviil- ja kriminaalõigusest

– kohtusüsteem

– tolliamet

– maksuamet

Et ka neil elualadel oleks võimalik kohalikke huve kaitsta, on Ahvenamaal Soome parlamendis oma esindaja. Ahvenamaa esindaja valitakse sarnaselt teistele Soome parlamendi esindajatele.

Soome keskväimu kõrgeimaks esindajaks Ahvenamaal on ülemvolinik (landshövding), kelle nimetab ametisse riigi president peale läbirääkimisi Ahvenamaa lagtingi spiikeriga. Ülemvoliniku spetsiaalsete ülesannete hulka kuuluvad Ahvenamaa Delegatsiooni (Ålandsdelegationen) juhtimine ning Soome riigi presidendi ülesandel Ahvenamaa parlamendi istungite avamine ja lõpetamine.

Kuidas valitakse lagtingi?

Lagting, mis koosneb kolmekümnest liikmest, valitakse igal neljandal aastal salajaste ja proportsionaalsete valimiste teel. Hääleõigus omandatakse 18-aastaselt. Kohalik Ahvenamaa kodakondsus(Åländsk hembygdsrätt) on eelduseks hääleõigusele ning oma kandidatuuri püstitamisele valimistel.

Ahvenamaa poliitilised rühmitused on eraldiseisvad väljaspool maakonda leiduvatest poliitilistest parteidest, kuid on nendega ideoloogiliselt võrreldavad.

Majanduslik omavalitsus

Lagtingi põhiülesandeks seadlusandluse kehtestamise kõrval on maakonna eelarvepoliitika. Eelarve tulude poole moodustavad

maakonna enda sissetulekud ning Soome riigi poolt makstav pausaalsumma, mis kujutab endast ahvenamaalaste poolt riigile makstud tulumaksude osalist tagastamist maakonnale.

Sarnaselt ülejäänud Soome riigile, lähevad Ahvenamaalt kogutud tulumaksud, tollimaksud ja riigilõivud otse riigikassasse. Vastutasuks saab lagting riigi eelarvest enda kasutusse teatava toetussumma. Selle summa suurus vastab 0,45% -le riigi tuludest, põhinedes riigi majandusaasta aruandele, arvestamata riigilaenu. Pausaalsumma peab Ahvenamaa kasutama maakonna nende eluvaldkondade arendamiseks, mis muidu kuuluksid keskväimu ametkondade kompetentsi. 2011. aastal oli selle summa suuruseks ca 195.000.000 e.

Seadusandluse kontroll

Seadused, mis Ahvenamaa parlamendi poolt vastu võetakse, saadetakse kontrollimiseks vabariigi presidendile. Presidendil on vetoõigus vaid kahel juhul – kui lagting on ületanud oma seadusandlikku pädevust või kui seadus on vastuolus vabariigi sise- või välispoliitilise julgeoleku printsiipidega.

Presidendi otsus põhineb Ahvenamaa Delegatsiooni otsusel, vahel ka Ülemkohtu otsusel. Pooled Ahvenamaa Delegatsiooni liikmetest määratakse ametisse Soome valitsuse, pooled Ahvenamaa lagtingi poolt.

ÅLANDS LANDSKAPSTYRELSE — AHVENAMAA MAAKONNA JUHATUS JA PARLAMENTAARNE VALITSUS
Valitsus

Valitsus (landskapsstyrelse) võib koosneda maksimaalselt 8 liikmest ja valitsusjuhiks on peaminister (lantråd).

Valitsus määratakse ametisse parlamentaarsete printsiipide järgi kohaliku parlamendi, lagtingi, poolt. Seda peale poliitiliste rühmituste vahelisi läbirääkimisi. Läbirääkimiste eesmärgiks on saavutada valitsusele võimalikult laiapõhjaline toetus, kuid lubatud on ka vähemusvalitsus.

Halduskorraldus

Valitsuse tööd toetavad mitmed institutsioonid, eelkõige Soome keskväimu ametkond, mis koosneb kuuest ametist ja maakonna juhatus oma ametkondadega, mida igapäevaselt kutsutakse samuti ”landskapsstyrelse” (sarnaselt valitsusele).

Maakonna juhatuse halduskompetents on määratletud autonoomiaseaduses. Ahvenamaa haldab neid elualasid iseseisvalt, samal ajal, kui Soomes kuuluvad need kas peaministri ja erinevate ministrite, lääni juhatuste või erinevate keskametkondade kompetentsi.

Autonoomia teke

Kuidas on võimalik, et nii väikesel saaregrupil on nii laiaulatuslik autonoomia?

Ahvenamaal on teadaolevalt alati rootsi keelt räägitud ja saarestiku kultuur sarnaneb riigirootsi omale. Ahvenamaa oli samuti osa Rootsi riigist, aegajalt suhteliselt laiaulatusliku omavalitsusega. Kuid 1808–1809. aasta sõjas tuli Rootsil Venemaa kasuks loobuda nii Soomest kui Ahvenamaast. Nii sai Ahvenamaast üks osa Soome suurvästiriigist.

1917. aasta augustis, ajal, mil Vene tsaaririik oli lagunemise äärel, leidis Ahvenamaa Rahvauilkoolis aset salajane nõupidamine kõigi kohalike valdade poolt valitud esindajate vahel.Nõupidamisel otsustati nõuda taasühinemist vana emamaa Rootsiga. See palve

edastati Ahvenamaa esindajate poolt Rootsi kuningale ning valitsusele. Palvet toetas petitsioon, millele oli allkirja andnud suurem enamus täiskasvanud kodusviibivast elanikkonnast.

1917. aasta detsembris kuulutas Soome end iseseisvaks vabariigiks, toetudes samadele printsiipidele rahvuste iseotsustamise õigusest kui ahvenamaalased, kelle eesmärgiks oli taasühinemine Rootsiga. Soome pool ei olnud valmis vastu tulema ahvenamaalaste taasühinemissoovile, vaid tahtis Ahvenamaale pakkuda teatavat sisemist autonoomiat. Selleks võeti Soome parlamendis 1920. aastal vastu autonoomiaseadus, mis jäi küll ahvenamaalaste poolt aktsepteerimata.

Ahvenamaa küsimuse rahvusvahelise iseloomu tõttu jäeti lahenduse leidmine vastloodud Rahvaste Liidu, praeguse ÜRO eelkäija, ülesandeks. 1921. aasta juunis võeti vastu kompromissotsus, kus keegi kolmest osapoolest, Soomest, Rootsist ja Ahvenamaast, ei jäänud päriselt kaotajaks. Ahvenamaa jäi Soome koosseisu, kuid viimane pidi maakonna elanikele tagama rootsi keele staatuse, kultuuri ja kohalike traditsioonide säilitamise ning samuti kehtestama maakonnale autonoomia, mida oldi juba 1920. aastal Ahvenamaale pakutud. Otsust täiendati Soome ja Rootsi vahelise kokkuleppega sellest, kuidas neid garantiisid ellu viia. Samal ajal otsustas Rahvaste Liit, et tuleb sõlmida leping Ahvenamaa demilitariseerimise ja neutraliseerimise kohta, et maakond tulevikus Rootsit sõjaliselt ei ohustaks.

Ahvenamaal on oma lipp aastast 1954